

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskanslitet.se

Yttrande över betänkandet Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag (SOU 2022:53)

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har fått möjligheten att svara på remiss av betänkandet Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag (SOU 2022:53).

Allmänna synpunkter och yttrandets upplägg

SUHF tar inte ställning till huruvida betänkandets alternativ 1 eller alternativ 2 för ökat statligt ansvar för skolan är att föredra. Inget av alternativen är entydigt mer fördelaktigt än det andra ur ett lärosätessperspektiv.

Istället fokuserar SUHF:s yttrande på de delar av utredningen som berör universitets och högskolors verksamhet (inbegripet skolväsendets kompetensförsörjning, grundläggande lärarutbildning, lärares och rektorers kompetensutveckling samt samverkan med skolhuvudmän kring forskning och utbildning).

Yttrandet har beretts av SUHF:s expertgrupp för lärarutbildning.

Avsnitt 14.1.1

Om relationen mellan grundläggande lärarutbildning och professionsprogram (sidan 884)

SUHF instämmer i det som utredningen skriver om att det kommande nationella professionsprogrammet för rektorer, lärare och förskollärare har *”...potential att stärka lärares och rektorers professionsutveckling”* genom att lärarutbildningen kan utgöra *”...det första steget i lärarkarriären, och professionsprogrammet det ramverk som behövs för fortsatt utveckling av yrkesskickligheten.”*

För att professionsprogrammet och de grundläggande lärarutbildningarna ska kunna komplettera varandra på det sätt som uttrycks i betänkandet behövs dock enligt SUHF en översyn av vilka utbildningsmoment som ska inrymmas i de grundläggande lärarutbildningarna och i professionsprogrammet. En sådan översyn bör ha som mål att minska omfattningen och detaljrikedomen på de grundläggande lärarutbildningarnas examensmål.

Om den systemansvariga myndighetens ansvar för kompetensutvecklingsutbudet (sidan 885)

Utredningen menar att *”...den systemansvariga myndigheten bör få till uppgift att säkerställa att det finns ett utbud av kompetensutvecklingsinsatser av hög kvalitet för lärares och rektorers professionsutveckling”*.

SUHF konstaterar att en stor del av professionsprogrammets kompetensutvecklingsinsatser sannolikt kommer att bestå av högskolekurser på grundnivå och avancerad nivå som ges i lärosätenas regi. Det framgår inte av betänkandet vad som avses med att den systemansvariga myndigheten ska "säkerställa" kompetensutvecklingsutbudet. SUHF anser att det principiellt sett inte är lämpligt att en skolmyndighet har i uppgift att säkerställa det utbildningsutbud som erbjuds vid landets universitet och högskolor.

Om yrkesutvecklande kompetensutveckling (sidan 890)

Utredningen skriver om yrkesutvecklande kompetensutveckling att den vanligen syftar till att "...stärka lärares didaktiska skicklighet. Den skulle också kunna bidra till att öka forskningslitteraciteten, det vill säga förmågan att förstå, värdera och använda forskning."

SUHF menar att utredningens perspektiv på yrkesutvecklande kompetensutveckling är för snävt. Didaktik och forskningslitteracitet är absolut centrala komponenter i lärares yrkesskicklighet, men även pedagogiska kunskaper och kunskaper om ledarskap bör betraktas som yrkesutvecklande. Detsamma gäller fördjupade ämneskunskaper, särskilt som en av det kommande professionsprogrammets nivåer ska bygga på forskarexamen i undervisningsämnet.

Om professionens inflytande över sin professionsutveckling (sidorna 892-893)

SUHF instämmer med utredningens slutsats att lärares och rektorers inflytande över sin professionsutveckling både bör och kan stärkas med ett ökat statligt ansvarstagande. SUHF menar att detta är en viktig del i att stärka professionen som helhet.

Om reglering av tillgång till yrkesutvecklande kompetensutveckling (sidorna 893-895)

Utredningen skriver att "*Vid ett fullgånget förstatligande skulle regleringen om huvudmannens skyldighet gällande kompetensutveckling inom professionsprogrammet kunna preciseras ännu tydligare. På så sätt skulle lärarnas möjligheter att ställa krav på både den statliga huvudmannen och de enskilda huvudmännen i detta avseende öka. Eventuellt skärpt reglering behöver i så fall utredas.*"

SUHF instämmer i utredningens slutsats att eventuellt skärpta krav på huvudmannen vad gäller lärares kompetensutveckling behöver utredas vidare, och att en sådan utredning i så fall ska "...se över om regleringen också bör gälla skollädares."

Samlat statsbidrag för lärares deltagande i fortbildning (sidan 897)

SUHF instämmer i det som utredningen skriver om ett samlat statsbidrag för lärares deltagande i fortbildning. Regeringen bör fortsätta på den inslagna vägen med ett samlat statsbidrag för fortbildning som knyts till professionsprogrammets nationella struktur för kompetensutveckling. SUHF vill dock påpeka att lärosätena behöver garanteras finansiering för de kompetensutvecklingsinsatser som utförs inom sektorn.

Tidsutsträckning av omställningsstudiestödet (sidan 906)

Utredningen konstaterar att omställningsstudiestödet kan komma att få stor betydelse för lärares och rektorers möjligheter att medverka i yrkesutvecklande kompetensutveckling.

SUHF stödjer betänkandets förslag att se över om omställningsstudiestödet skulle kunna utsträckas under längre tid för yrkesgrupper som är särskilt efterfrågade på arbetsmarknaden. Däremot har SUHF i andra sammanhang avrått från att Lärarlyftet ska ingå i professionsprogrammet. Den ståndpunkten gäller fortfarande.

Omställningsstudiestöd och studieform (sidan 907)

Utredningen tar upp problemet att det inte är möjligt att få studiemedel, och därmed heller inte ta del av omställningsstudiestödet, för uppdragsutbildning. Enligt utredningen riskerar detta att bidra till att olika lärare ges olika förutsättningar att meritera sig inom professionsprogrammet beroende på vilken utbildningstyp läraren har behov av. Med tanke på att omställningsstödet kan antas vara en viktig väg för lärare och skolledare att meritera sig och ta del av lärosätenas fortbildningsutbud instämmer SUHF i utredningens bedömning att *"formen för hur utbildningen anordnas inte bör sätta upp hinder för lärare och rektorer att kunna få omställningsstudiestöd för insatser inom professionsprogrammet."*

Uppdragsutbildningar inom professionsprogrammet (sidan 907)

Utredningen föreslår att alla insatser inom professionsprogrammet bör vara allmänt sökbara för lärare och rektorer, *"...oavsett om de tas fram som uppdragsutbildning eller erbjuds i ett öppet utbud..."*. SUHF vill påpeka att uppdragsutbildningar i dagsläget inte är allmänt sökbara. Utredningens förslag kommer därför att innebära grundläggande förändringar av förutsättningarna för såväl de parter som beställer och betalar utbildningarna som de lärosäten som genomför utbildningarna. SUHF anser därför att förslaget behöver förtydligas och utredas vidare.

Rådet för professioner i skolväsendet (sidan 908-909)

SUHF instämmer i det som utredningen skriver på sidan 909, att det är *"...viktigt att staten följer upp och utvärderar hur väl omställningsstudiestödet fungerar för personal i skolan."*

Utredningen framhåller (på sidan 908) att Rådet för professioner i skolväsendet *"kommer att vara en instans som sitter inne med kunskaper som även kan vara användbara för CSN när de tar ställning till i vilken mån de utbildningar som lärare och rektorer ansöker om omställningsstudiestöd för kan antas stärka deras ställning på arbetsmarknaden."* Därför föreslås att Rådet för professioner i skolväsendet ska bidra med denna kunskap till CSN alternativt omställningsorganisationerna.

SUHF instämmer i bedömningen att Rådet för professioner i skolväsendet är en instans som torde vara lämpad att på en övergripande nivå bistå med kunskap om vilka utbildningar som stärker lärares och rektorers ställning på arbetsmarknaden. Samtidigt kommer Rådet under den närmaste tiden att ha en mycket komplicerad och tidskrävande uppgift redan i sitt grunduppdrag. SUHF anser därför att ytterligare uppdrag bör undvikas till dess Rådet har slutfört sina initiala uppgifter.

Avsnitt 14.1.2

SUHF instämmer i huvuddelen av utredningens bedömningar i Kap 14.1.2. där vikten av att staten bör stödja ett systematiskt förhållningssätt till skolutveckling skrivs fram. Det finns dock vissa delar som bör nyanseras.

Lärares deltagande i undervisningsutvecklande forskning och utveckling (sidan 909)

SUHF instämmer i att staten *"bör främja lärares deltagande i undervisningsutvecklande forskning och utveckling så att fler lärare än idag får möjlighet att delta antingen i praktiska forskning eller i annan systematisk utveckling av undervisningen"*.

ULF-verksamheten (sidan 909)

Utredningen skriver att regeringen fortsatt bör *"stödja försöksverksamheten för praktiska forskning (ULF) som nu förlängts till 2024 som en övergång till permanent verksamhet"*. SUHF delar bedömningen

att ULF är en betydelsefull verksamhet när det gäller att bygga upp professionens kunskapsbas, men vill förtydliga att i och med att försöksverksamheten övergår i en permanent verksamhet är det viktigaste att regeringen verkar för inrättandet av ett nationellt ULF-avtal.

Praktiknära forskning ska komma till användning (sidan 912)

Utredningen diskuterar hur praktiknära forskning kan komma till användning i undervisning och undervisningsutvecklande arbete. SUHF instämmer i utredningens bedömning att "lärare med forskarutbildning" har en viktig roll i detta arbete. Dessutom anser SUHF att det behöver byggas upp vetenskapliga miljöer i samverkan mellan lärosäten, skola och skolhuvudman som forskarutbildade lärare kan medverka i, och som även lärare utan forskarexamen kan ta del av.

Skolors kapacitet att medverka i praktiknära forskning (sidan 915)

Utredningen kommenterar att många skolor och skolhuvudmän saknar kapacitet för att medverka i ULF och därför behövs "fler sätt att stärka utvecklingen av undervisningen", till exempel kollegialt lärande och nationella skolutvecklingsprogram. SUHF anser att en satsning på forskarskolor kan vara ett sätt att på sikt stärka skolors kapacitet att medverka i ULF.

Finansiering av praktiknära forskning (sidan 917)

Med anledning av det som utredningen skriver om att det finns vinster med att "*...låta insatser inom professionsprogrammet vila på Skolforskningsinstitutets forskningssammanställningar, och på forskningsresultat från praktiknära forskning finansierad med medel som fördelats av institutet*" (vår understrykning) vill SUHF påpeka att medel för genomförande av praktiknära forskning främst bör fördelas via lärosätena och de samarbetsorgan som lärosäten och skolhuvudmän gemensamt etablerar inom de regionala ULF noder som inrättas 2025.

Krav på huvudmän att medverka i forskningssamverkan och lärarutbildningens verksamhetsförlagda utbildning (sidan 922)

Utredningen menar att "*...högre krav bör ställas på huvudmän att medverka i samverkan om forskning och utveckling samt verksamhetsförlagd utbildning (vfu). Detta bör gälla både staten och de enskilda huvudmännen. Om kraven ska regleras som en skyldighet i skollagen bör det utredas.*" (s. 922).

SUHF instämmer med utredningens problembeskrivning. Förutsättningarna för samverkan försvåras idag av en regleringsmässig asymmetri i fördelningen av ansvar som innebär att lärosätena är ålagda att samverka med skolhuvudmän, medan motsvarande krav att samverka med lärosäten inte ställs på skolhuvudmän. Denna asymmetri leder till en osäkerhet och otydlighet gällande huvudmännens ansvarstagande för den gemensamma samverkan.

Samtidigt finns det väsentliga skillnader i både möjligheter och nödvändighet av samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän för de olika samverkansformerna. Om samverkan ska lagstadgas bör det också specificeras vilka delar av samverkan som lagstiftningen avser.

När det gäller den verksamhetsförlagda utbildningen instämmer SUHF med betänkandets krav på utredning av ändring i skollagen. Det är helt avgörande för lärarutbildningarna att det finns VFU-platser med god kvalitet att tillgå och att samverkan mellan lärosäten och huvudmän inom detta område sker med ömsesidigt ansvar.

När det gäller forskning och utveckling inom skolan anser SUHF visserligen att det finns ett behov av ökad samverkan, men också att lagstadgade krav inte är lika relevanta, och rentav svårare att uppfylla, från såväl huvudmännens som lärosätenas sida.

Mer forskning om komvux (sidan 922)

SUHF instämmer i utredningens slutsats att det behövs mer forskning om komvux så att kvaliteten i verksamhetsformen kan säkerställas framgent. SUHF vill dock framhålla att prioriteringar mellan olika forskningsämnen i grunden bör göras av forskare och lärosäten.

Avsnitt 14.1.3

Behovet av ökad kompetens för undervisning i komvux (sidan 926 ff)

SUHF instämmer i utredningens problembeskrivning att det finns behov av stärkt didaktisk kompetens avseende komvux. Däremot instämmer inte SUHF fullt ut i de lösningar som presenteras.

Utredningen konstaterar att tidigare utredningar visat att vuxnas lärare idag har en undanskymd plats i ämnes- och yrkeslärarutbildningar och att (på sidan 927) *"Universitet och högskolor med examenstillstånd för ämnes- och yrkeslärarutbildningar bör därför se till att dessa utbildningar förbereder alla studenter för att undervisa inom komvux"*. Det antyds alltså att vuxendidaktik bör utvecklas och utökas för dessa utbildningar. Detta eftersom det under perioder kan uppstå brist i kompetensförsörjningen till komvux och då bör alla lärare vara förberedda för att undervisa i denna skolform.

SUHF vill poängtera att lärarutbildningarna redan idag är hårt belastade av en stor mängd examensmål som ska uppfyllas. Det skapar en stoffträngsel i och fragmentisering av lärarutbildningarna som inte gynnar utbildningarnas kvalitet. Utredningen föreslår självt (på sidan 930) att man borde utreda en särskild framtida utbildning som leder till specialisering för komvux, och som skulle kräva redan befintlig lärarexamen, likt speciallärarexamen. SUHF anser att detta är ett intressant förslag och instämmer i att detta borde utredas.

Avsnitt 14.1.4

I avsnittet föreslås att den statliga systemansvariga myndigheten ska ha ett nationellt och strategiskt ansvar för kompetensförsörjningen till skolan. Om en ny myndighet får ett sådant uppdrag vill SUHF understryka det som utredningen skriver på sidan 942; att ett sådant ansvar är just sammanhållande och inte ersätter andra aktörers insatser.

Kompetensförsörjningsprognoser (sidorna 939-940)

Den systemansvariga myndigheten ska bland annat ansvara för kompetensförsörjningsprognoser. SUHF ser positivt på att utredningen anlägger ett brett anslag på skolans kompetensförsörjning som även inbegriper andra yrkeskategorier än lärare.

SUHF instämmer också i utredningens bedömning att kompetensförsörjningsprognoserna, trots de metodologiska svårigheter de är förknippade med, är viktiga verktyg för den långsiktiga planeringen av kompetensförsörjningen i skolan.

Avsnitt 14.1.5

Lärarlegitimationens utformning bör utvärderas i relation till reformens syften (sid 946)

I betänkandet föreslås att en utredning tillsätts som ska utvärdera "...om lärarlegitimationen i sin nuvarande utformning i tillräcklig utsträckning bidrar till att öka läraryrkets attraktionskraft och till högre kvalitet i undervisningen". SUHF ställer sig positivt till en sådan utvärdering, och instämmer med det påpekande som görs i betänkandet att en sådan utvärdering måste göras vid en tidpunkt då det är metodologiskt möjligt att dra slutsatser av legitimationsreformens effekter.

Om behörighetsbestämmelser och handläggning av lärarlegitimation (sidorna 948-949)

Det kan visserligen finnas skäl att (som utredningen beskriver) se över behörighetsregler och vilken ansvarsfördelning mellan myndigheter och lärosäten som ska råda när det gäller handlägningsprocedurer för lärarlegitimation. SUHF vill i detta sammanhang understryka att det långsiktigt bästa för svensk skola är att ha fortsatt höga behörighetskrav för att anställas som lärare. Staten bör inte av pragmatiska skäl lätta på behörighetsreglerna för att motverka de kompetensförsörjningsutmaningar skolan brottas med idag.

Avsnitt 17.4

När det gäller förslagen i 17.4 som behandlar lärares och skolledares kompetens i Alternativ 2 hänvisar SUHF till ovan angivna synpunkter.

Avsnitt 20.8

Det noteras i detta avsnitt att lärosätena tidigare uttryckt att samverkan mellan skolan och lärosätena sannolikt skulle underlättas med ett samlat statligt huvudmannaskap för de offentliga skolorna och komvux, samtidigt som ett fullgånget förstatligande i vissa avseenden skulle kunna försvåra för lärarutbildningen eftersom det skulle innebära olika huvudmän för förskolan och skolan.

Dessa överväganden gäller alltså, och SUHF anser inte att något av alternativen entydigt skulle vara mer fördelaktigt än det andra för lärosätena och deras samverkan med skol-/förskolesektorn.

Utöver ovan angivna synpunkter hänvisar vi till vad våra medlemslärosäten anför i sina yttranden.

Enligt uppdrag

Marita Hilliges
generalsekreterare